

A4159 1903/539

Gesti sepis.

Kõne Gesti näitusel

5. augustil

1902.

W. Reiman.

Ėesti Ŗepis.

Ė ŏ n e

Ėesti naituŖel auguŖtiku 5. p̃aevaĭ 1902.

ĖidamuĖ

W. Reiman.

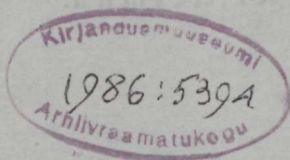

Jurjewis (Cartus).

„PoŖtimeche“ firjastus ja truĖĖ.

1902.

Дозволено цензурою. Юрьевъ, 29 августа 1902.

„Tere, sepäd, Taara appi
Targa tööde toimetusel,
Salalikul sünnitusel!“

Kalewipoeg VI, 198—200.

Uga ei tea, kas Teie „lotti laakalt
fergitelles“ „Soome raudakäpa“ sõnadega
terwist wastu wõtategi:

„Tere jumalime, wenda!“

Kalewipoeg VI, 201.

Seft waewalt arwate Teie mind sep-
pade seltsiliseks ja „wennaks“, waid pahan-
date ennem, et inimene, kes ise sepi ei
tee, seppadest julgeb tulla kõnelema, ja
wähest ümises mõni tutawat pilkejoru:

„Mis sa, sitikas, firised,
Kesaparmu, parised?“

Wana kannel II. lht. 270.

Ja siiski arwan ma enesel seppade
seltskonnas õiguse olewat. Seft meil ei
ole mitte ainult raudseppi ja puuseppi,
kingseppi ja rättsespaid, waid meil on ka
keelseppi ja kirjaseppi, kõneseppi ja laulu-
seppi. Sellest üleslugemisest juba selgub,
et sõnal „sepp“ wänaasti üleüldisem tähen-
dus on olnud, kui praegusel ajal, kus ta

raudseppade ainunimeks on saanud. Ja tõesti seletavad meile keeleteadlased nagu Ahlqvist, Budenz, Donner, Lindström ja Schott, et sepp, Soome seppä, Lapi çappe (tshäppe), Magyari sabō tüwest sap = lööma, tõukama, lõikama, haavama tõusnud ja algusest õieti omadusesõna olemat, millega üleüldse iga inimest tähendatakse, kes omas liikumises ja tegemises kärke ja wirt, usin ja ošaw on, kes jelle tõttu oma asja oškab ehk kaunist asja saab valmistada. Sedamööda käib sepp uuema aja wõeraste sõnadega meister ehk kunstnik ühte. Wanemas Soome kirjanduses tarwitatakse sõna sepyys, meie sepis ülepea käsitöö, „handwärgi“ mõttes, kuna Woguli sepän, Lapi çappevuot meie ošawus, töötublidus, sõrmede wäledus on. Sellepärast ütlevad laplased harilikult ravvde-çappe = raudmeister, kuna seda liisa Soomes ja Gestis ainult harwa kuulatakse, sest et siin seppä, sepp juba isegi selgust annab, et raudseppa mõeldakse. Üksnes teiste käsitööde lähemaks määramiseks ja wahetegemiseks lisatakse materjali ehk tehtawa töö nimi juure: puusepp, kardsepp, kiwisepp, kuldsepp, wäksepp, nahksepp, ehk jälle ahjusepp, katelsepp, nõelsepp, piirasepp. Ja nõnda öeldakse ka kõne- ja keelsepp, laulu- ja runoseppä. Jah, Soomes käib koguni kõnekään „seppä sanoille“ = sepp õnadele = laulik ehk kõnemees.

Nii loen ka mina oma tänast katset, Gesti sepisest kõneledda, sepatööks, kuna see Teie, raudseppade, otjustada jääb, kas minu sepis Teie õiglasti nõudmisi täidab ja tema kohta Kalewala sõna sünnib ütelda:

„Ei tunta wafara jälgi
Ega pihtide pidemeid,“

wõi kas Teie tema kehwa poršija tööks tunnistate, paras, et ta Teie wuhisewate wafarahoopide alla sattuks.

Uga kust see tuli, et sepp = oma asja ostkaja, meister, kunstnik, raudseppade ainu-nimeks sai, kuna teistele seppadele = käsitöölilistele nende amet weel iseäranis juure lijati?

Sellest, et raudsepa töö küll kõige esiti i seäraliste käsitööliliste ja meistrite seisuse kätte läks, kes sellega otse endid elataiwad, et ta kõige rohkem osawust ja oskust nõudis ja rahwa elus kõige tähtsamaks tõusis.

Metallitöö üleüldsest ja rauatöö iseäranis ulatab muinasaja rajadesse, millest ükski kirjalik hallik tunnistust ei too, waid kus muinasjutt ainus kuulutaja on. Ja muinaslugu ei tea asja mitte teisiti seletada, kui et ta sepatöö ülesleidmise jumalate auuks arwab. Seft see käis muinasaja rahwa mõistusest üle, kuidas lihtinimene sellega ommeti wõis toime saada,

et ta kõwa metalli tules sulatas ja siis sellest oma tahtmist mööda kõwa tarbeasja tagus ehk jälle iluehteid valmistas.

Sooime sugu rahwaste muinasjutu järele on esimene sepp Ilmarine. Kui sepp sündis tema juba ilmale:

„Sündis seppa Ilmarine,
Sündis seppa, kaswis seppa,
See sündis süsimäella,
Kaswis tahma tallermaalla,
Waskine wasar käessa,
Pisuksed pihid peosja.“

Kalewala IX, 107—112.

Dõsi sündis Ilmarine — must ja nõgine on ju sepatöö nagu õõ. Aga „päewa ju paja valmistas,“ ehitas sulatamise ahju ja hakkas lõõtja abil rauda ja terast tegema. Sellest selgub, miks sepi ise ülesleidja nimi just Ilmarine on. Ilmarine tuleb sõnast ilm, ilma, ja tähendab meest, kes ilma, õhku, tuult tarvitab, et rauda fundida ja sepi ise tarwis sündsaks teha. Enne lõõtja leidmist tarwitati tule õhutamiseks suurte lindude tiiru. Muinasjuttudesse on tiirude tarvitamisest weel mälestus järele jäänud, aga sell kujul, et sepad enestele tiirwad ehitanud ja nende abil lendu tõusnud. Ilmarine jälle

„Tagus ju kulli tulise,
Põhjakotta leegilise,
Warwad rauasta valmistas,
Küüned tugewast terasest,

Tiivadefsi wene weered.
Ise tõusis tiiwadele,
Sirutas linnu seljale,
Tiivanuffide turjale."

Kalewala XIX, 185—194.

Ilmarine kui ilma jumal walitseb üle õhusündmuste, nõnda ka taewatule ehk wälgu üle. Tuli ja tuul aga on sepa kaks pää-abimeest. Kui pikse jumal heidab ta omad nooled maa pääle. Need pikse nooled ehk meteor-raud on esimene ja wanem raud sepatöö tarwis. Aga pärastpoole peab Ilmarine õhuriigi walitsuse Ukule andma ja tema nooltest teewad uued põlwed raudwitsa, millega Wanaija kurje waimusid nuhtleb. Ilmarisele ei jäänud endisest auust ja tööst muud üle, kui et ta „imeseppa“ ja „põlwest põlweni taguja“ oli. Muinasloos ilmub ta weel kui „wähema tule,“ s. o. maisse tule walitseja, kes Wanaija käsu pääle terasest taewawõlwi walmistab, hõbetähed ja kuldse kuu külge neeb ja päikese lambi alla ja üles käima seab. Kalewipoeg näeb unes tema sepapada keset ilma salamäe sügawuses, teda ennast kõrgel, kuldse istmel istumat, kust ta „kulmu warju alta sellikeste sobitusi“ päält waatab. Aga ta ei ole mitte enam jumalik olemine, waid ta on juba inimeseks saanud, ei keegi muu enam, kui kuulus Soome mõegasapp, „ladund isa lellekene.“ Ja muinasjutt „Maaalused,“ kujutab Ilmarist kui seppa

pika, sihwaka kehaga, kellel noor männipuu,
paar korda kõrgem kui mees ise, käes on,
ja kes selle männikopiga sügawas loopas
sellide sepist juhib, kes

„Tegid tööda vastu ööda,
Vastu ööda rasket tööda,
Päewal oli puhkepidu“

Wiimaks kaob rahwa usust Ilmarine täiesti
ja jääwad ainult weel härjapõlwe-
mehed, maaalused, kes maa all sepist
teewad. Paned ja seitsemel ööl jõulu ja
uueaasta wahel kõrwa vastu maad, siis
kuuled ja walju müdinat, et maapind sull
jalge all wärišeb. See tuleb maaaluste
sepapajast. On su kõrw teraw, siis wõid
wahetki teha, kas neil kuld, hõbe ehk raud
alase pääl wasarate all kõliseb.

Kristiusu mõjul kaowad rahwa mäles-
tusest aegapidi ka need piisufesed sepad.
Muinasjutt kõneleb, kuidas kirikufellade
helin härjapõlwlasterel vastu meelt olnud.
Nad rännanud ennemine wälja, kui et nad
seda kannatanud. Riisama wähe sallinud
nemad, kui metši hakatud laastama. Sepa-
tööd läkšiwad siis surelikkude kätte. Aga
ikka weel ei jõutud ära mõista ja mõelda,
et sellega liht inimese osawusega wõiks
toime saada. Arwati ja seletati, et sepad
oma tööle nõidumist ja jalakuntšiid
abiks wõtawad. Kalewipoja kuulust mõeka
oli Soome sepp seitse aastat

„poegi abil paenutanud,
 Tagunud ja tasutanud,
 Siledamaks silitanud,
 Teravamaks teritanud,
 Beenemaksa pinnitanud,
 Seitsemest sugust rauakarrast
 Mõega tera tokku keetnud;
 Laulnud iga päewa kohta
 Targema töö toimetusel
 Seitset sugu sõnastida,
 Sündsamaida rammusõnu,
 Wooltsamaida wõimusõnu
 Kuulsa mõega kuningale.

Kalewipoeg VI, 369—416.

Peetakse aga seppi iseäranis osawateks inimesteks, siis ei ole ime, et neil pääle sepike ka teisi osawusi ja salaomadusi arwatakse olewat. Sepad on ühtlasi otsitud arstid ja toherdajad, aga ka niisama kuulsad laulu- ja mängumehed. Soome sepa lauluwäest kuulsime praegu ja ülemal tähendasime, kui jägedasti sõna „sepp“ ja „sepis“ just kõne ja laulu kohta tarwitatse: runoseppä, laulusepp, kõnesepp, keelesepp.

Muinasloolik saladuslik wari, mis osawa sepike üle lehwib, tuleb aga ka weel teisest küljest ilmsiks. See on petlik ja kawal omadus, mis paremate sepatööde pääl hingab. Soome sepp seob sajatuse- sõnad kalli mõega külge:

Saagu, saagu, ma sajatan,
 Saagu sind jõjariist surmama,
 Teraw raud sind tappema,

Saagu sulle salamahiti
Mõegast sündima mõrtsukas,
Balatud werest waenlane!
Saagu ja joosja surema,
Mätta otša mädanema,
Põefastikku pendimaie,
Rägastikku raipenema!

Kuule, mõeka, kallis rauda,
Kuule, kuninglik, käskusid,
Märka mis ma mõteldasja,
Salasõnala jajatan:

„Tõuse, rauda, tappejaks,
Kaswa faela lõitajaks,
Maksja wõlga mõrtsukale,
Täida sünnitaja soowi,
Kus ei mõtted enne käinud,
Arwamist ei unes olnud!“

Kalewipoeg VI, 694—716.

Mõegasepa salasõnad effitawad Kalewi-
poja keelt Kääpa kaldal kõrwale effima:

„Kui aga juhtub käidanessa
Salakanda pištma jõtte,
Kes sind enne ise kannud:
Siisap, mõeka, sõbrakene,
Murra jalad tall mõlemad!“

Kalewipoeg XI, 698—703.

Ja mõek täidab käsku. Ta lõikab
Kalewipojale, „kes ju mõeka enne ise kan-
nud,“ kintsudesse, „lõikas maha labajalad,
puretelles põlwedeni.“ Kalewalas jälle hei-
dab herilane, „Hiie lindu, Hiie hirmutusi,

Kandis ussi huulte wahtu,
Mao muste mürtsiida,

Sipelga sügelemisi,
Terase teo kastesse,
Raua karastusvette.“

Kalewala IX, 238—244.

Kui ristiusk maad võttis, olivad jala-
likud ja kavalad sepad oma nõidusega ja
nõgise olemisega katoliku preestritel parajad
just, et nende waral wana kurja rahwale
silmi ette seada. Wanapagan oligi see
must, tahmane meister, kes nõgises põrgus
taob ja hingesid sepisega waewab. Wahel,
nagu Pühalepal Kallaste mäel, on temal
isegi maa pääl oma sepapada, kus ta hir-
must müra teeb, kurni see wanad naesed
mere rannal nõnda ära pahandab, et nad
märja pesuga kuradi sepapatta tormawad ja
wanamehe põgenema ajawad.

Nii kaduw on maailma au ja nii
muutlik inimeste meel: Ilmarisest, jumal-
likust imesepast, tehakse wiimaks tont,
tema wälkudest jääb järele sepapaja ääs.
Uga kõigest jellest katoliku usu reostamisest
hoolimata seisis Soome sugu rahwaste
juures sepp weel kaua aau sees oma
asjatundmise ja tööosawuse pärast. Kui
sepale mindi, wõeti sepa tarwis wiina
ühes, et teda lõbusas tujus hoida, sest selle
järele, kuidas sepa tuju ja meel on, saab
töö- ehk terariist kas õnnetoojaks wõi lähed
kahjulikuks ja surmawaks tema tarwitajale
ehk kandjale. Ja toodi sepp koju, siis oldi

tema wastu niisama auupakkis ja pandi,
temale paremad juutäied ette:

„Sepp see sööb küll selget leiba,
Taguja palad paremad.“

Sooma wanašõna.

Uga weel parem põli oli wanasti sepp =
pade perenaestel:

„Sepp see sööb küll selget leiba,
Selgemat sepa emanda.“

Sooma wanašõna.

Seft hää sepise eest tašuti auušašti.
Kalewipoja mõega armas Soome sepp
funingriigi kolmandiku hinna alla. Ja
Sooma sepp elab jõuufalt omas talus,

„Meie õued on ilusad
Meie tänawad tasased,
Lauda seinad meil siledad,
Õue aiad õunapuusta,
Wainu aiad wislapuusta,
Tänawad meil tammepuusta,
Wahelaiad wahterasta.“

Kalewipoeg VI, 524—530.

Niisama on temal oma kindel sepa =
pada:

„Kena oru keskeela,
Peitelitus puude warjus
Seisiz kõrge mäe ääres
Kuulsa Soome sepa koda.
Suitsu andis salatähte,
Säde selget tunnismärki,
Lõõtsa puhin lausamada,
Kauarägin rohkemada,
Et siin sepilista tehti,
Wafaratööd walmistati.“

Kalewipoeg VI, 158—167.

Mis pärast se papada seisab „peitelikus puude warjus“ ja kalju kuristiku koopas, ei ole raske mõista. Puusüsi oli kerge siin soetada, wesi saadawal ja nagu pärast näeme, leiti üksikus paigas ka ennem j o o r a u d a, sest iga kaugelt kandmine õladel kardeti õigusega wewloomade puudusel raskeks minema. Wanema aja seppadel aga niijugust kindlat töökoda weel ei olnud. Rahwast elas wäga harwa ja inimeste elukohad oliwad ühestteisest kaugel. Sellepärast käiswad sepad oma tööriistadega talust talusse ja otsiswad teenistust ja leiba, nii nagu Soomes weel praegu ja meil nende poolwennad rättsespad. Keeleteadus kinnitab seda arwamiist. Sest wanem se papada ei olnud muud, kui p a d a ehk pott, milles rändaw sepp söed hõõguma löötjus. Seda toimetas ta kõige esmalt oma juu puhkumisega. See oli raske töö, nii et löötsuma ajas. Sellest löötsumisest saigi pärastine täielisem süteõhutaja l ö ö t s oma nime. Alasiks oli kõwa tugew puupakk, mis rauale tagumise juures aluseks seati. Sest alas tuleb sõnast ala = see, mis all, madalas on. Tagumise abinõuks oliwad esmalt küll parajad k i w i d, mis warre külge kinnitati. Wäsarast arwab N. Ahlqvist, et tema Väti sõnast wesaras laenatud, aga N. Anderson, D. Donner ja W. Thomsen peawad teda süda Soome sõnaks, kust ta ka

Lito-Slaawi keelde läinud. Pihiid, mille wahel rauda tules ja alasi pääl finni hoitakse, on niijama meie oma nimetus. Njasõna taguma algustähendus on tõukama, koputama, tegema, teritama. Rastama tuleb juurest kar, kare, karge = kargeks, karedaks tegema. Njasõnal jootma ei ole seletust waja. Ta on iseenejest arusaadaw. Wiilima on aga Germani keeltest laenatud, nagu wiil ise.

Metallidest näib wask Soome-Ugri sugu rahwastel kõige waremine tuttawaks saanud olema. Wasel ei ole mitte ainult oma algupärane nimi, waid ka muinas- ja ajaloolised mälestused annawad tema kõrgest wanadusest tunnistust. Waske leitakse paiguti täiesti puhtas, segamata olekus. Ta on kerge sulama ja tema punakollakas ehk wõik karw äratas warajelt looduseinimese tähelepanemist. J. A. Sjogren arwab, et wask omast wõigist ehk kollakast karwast ka nimetuse olemat pärinud. Peaks J. Lenormantil, Sjogrenil, A. Ahlqvistil ja W. Beckil õigus olema, siis tundsiwad Soome sugu rahwad waske juba oma alguskodumaal. Keskmiselt Amuri jõe jookstult kinni Uralini ja Wolgani leitakse terve rida wanu mäekae-wandusi (Чудскія копи), sulatamiseahjusid ja tshudide haudu, keda Soome-Ugri

Jugu rahwaks loetakse. Iseäranis rohkesti tuleb neid ette Urali metallirikastes kohtades, Wäikses-Altais Jenissei jõe ääres ja Dauria mägestikus. Et elumajade jätistest põrnu leida ei ole, arwatakse, et wanad tshudid alles karjakaswatamisest elanud. Mäetööriistad on walatud wasest, aga wase murdmiseks ja tagumiseks tarwitati 5—15 naela raskuseid kiwa, mis pikergused-ümmarad oliwad ja mida rihmaga käe külge finnitati. Kaewanduse käigid on kitsad ja madalad. Palju luukeresid sunniwad arwama, et töölijed tihti õnnetumat surma saiwad. Et kaewandusi walgustada, tarwitati waiguseid kuusepeergusid. Wasetükid kanti kottides wälja, tambiti peenikeseks, pesti ära ja sulatati wäikestes ahjudes. Puhas wase walati 2—3 naela raskustesse kangidesse. Löötsu weel ei tuntud. Laialised wasejätised tunnistawad maaelanikkude arwurikkusest, kes kaua siin jeda tööd toimetasiwad. Muinasjutu järele elanud nad 400 aastat ühes sügawas orus. Ümberringi piiranud neid kõrged metallimäed, millest keegi üle ei pääsnud. Näjahäda sunnil ajanud nad wiimaks teeraja mäeseinaft läbi sell wiisil, et nad 70 löötfa forraga tööle pannud ja metalliseina ühe koha päält ära sulatanud.

Et Soome Jugu rahwad wase waraselt tundsiwad ja rohkesti tarwitasiwad, lasseb aimata ka muinaslugu. Ilmarine,

raua ülesleidja, sünnib ilmale „süfimäella,
wasline wasar käessa, waskised pihid peosja.“
Härjapõlwemees, kes suure tamme maha
raiub, on pääläest jalatallani waskriidis:

„Wasline kübar pääsja,
Waskised saapad jalassa,
Waskised kindad käessa,
Waskised kirjad rinnastes,
Wasline wöö wöölla“

Kalewala II, 117—120.

Õegi kirwes wöö taga on wasline. Saare
piigale ilmub jarnane

„wanameesi, waskimeesi,
Wasfikübara pääsja
Wasfikärki seljassa,
Waskiwööda niude ümber,
Wasfikindaad käessa,
Waskiapaad jalaassa,
Waskiilbid pannalwöölla,
Wasfikirjad kilpidella.
Waskiteha, waskikaela,
Waskiuju ja waskiilmad.“

Kalewipoeg IV, 633—643.

Pohjola imewestket Sampot hoitakse warjul
wasemäes. Kui Wäinämöine laulis, siis
„wasksed mäed wabisejid.“

Kalewala III, 297.

Ja Osmotari õlu pannakse

„tugewa tammetüandrisse,
Waskste wistste waele.“

Kalewala XX, 413—414.

Algupäraliselt metalli nimelt peetakse
ka h o b e d a t, Soome hopea, Liivi

öbdi, übdi. Minult J. A. Sjoegren ja D. Schrader võrdlewad teda Persia sõnaga sepid, ehk Kurdi sõnaga sip, sipi, mis „walget“ tähendab. Ka teistes keeltes on hõbedal seesama tähendus ja tihti nimetawad terwed rahwad hõbedat praegu weel „walgeks kullaks“.

Muinasjutuline kuld, mis jõgede liiwas särab ja mäespoontes peidus on, kuld, mille armas läige metsinimese himu äratab ja haritud rahwad metsalijeks teeb, kuld ei ole ikka weel oma nime pärismaad kätte leidnud. Kuna hulk teadusemehti jelles arwamises on, et kuld Gooti sõnast gulthas tekkinud, tõendab D. Donner, tema juur olewat kal, kil, kol, mis läikimist, heledat paistmist tähendawat. Kõik aga on selle poolt, et kuld Soome-Ugri rahwastel juba nende kätkipaigas Altai mägedes tuttav ja tarwitataw on olnud, sest Altai on väga kullarikas, nagu tema nimi juba seda näitab. Siis oleksiwad Soome jugu rahwad omas uutes kodukohtades Läänemere maades wana nimetuse aegapidi ära unustanud, sest et siit kulda ei leitud, ja wõera kulla, millest nad mereõditudel ja kaubaturgudel nii tihti kuulsiwad kõnelewat, asemele wõtnud. Jugu oleks siin niisama, nagu leeme asemele wõeras supp on astunud ja kõnelema asemel Alt = Saksa murde sprecken = rääkima.

Weel rohkem lähewad raua sõna seletajad lahku. Lenormant seab raua Al-

ladia keele urudu = wafk kofku ja arwab, et sellest Litu-Slaawi nimetus ruda, Wene pyda tõusnud olla. Aga teadusemehed waidlewad ifka alles ägedasti, kas sumero-akkadlased ülepää Soome-Ugri tõugu rahwas on olnudki. Sarnases mõttes nagu Lenormant kirjutab ka W. Beck: „Soome-eeslaste keelest on leedulased ja slaawlased oma raua nimetuse pärinud ja arwatawasti tegiwad soome-eeslased neid esmalt ka selle metalliga tuttawaks.“ W. Brückner jälle tõendab, et ruda wiimaste keeles metalli ülepää tähendawat. Selle wastu tahaks Sjoegren ennem uskuda, et raud meil laenusõna on ja et tema Islandi ehk Wana-Þöhhja keele sõnast raudi = sooraud, rauamuda (Rasenerz) Soome keeltesse olewat tunginud. Aga ta ei ole omas arwamises mitte kindel, waid peab ka ümberpöördud lugu Taani uurija Finn Raskiga wõimalikuks, et Islandi elanikud raua nimetuse oma wanade naabrite soomlaste käest on saanud. Kuid D. Schrader leiab raua nime juba Indiast, Persiast ja Roomast. Ladina keeles tähendab sellesama tüwene omadusesõna raudus punast, pruuni karwa = Gooti rauds = Sakja roth = Leedu rudas = Läti ruds. Raud oleks seega metall, mis punakas kujus ette tuleb, kui ta alles puhastamata ja sulatamata on (Eisenerz), kuna ta puhastatud kujul sinikat wärwi kannab. Meie omadusesõ-

nas raudjas = rauaroostekarwa oleks efi-
algne tähendus weel alale jäänud. Lugu
oleks siis rauaga niisama nagu fullaga.
Endistel eluasemetel oli Lääne-Sooime rah-
wastel raud tutaw, mis mägedest wälja
kaewati, ja raual oma isenimi, nagu weel
praegu Ida-Sooime suguharudel (Wotjaki
kört, Sxrjäni kört, Tšheremisši kirtni,
Woguli ker). Uutel asupaikadel Põhja-
Wenemal ei leidunud enam mägesid, ei ka
mäerauda. Mägedest wäljatoodud raud
kadus ikka rohkem tarwitusest ära, sest et
uut liisa enam juure ei tulnud, niisama
jõi tema nimigi aegamööda unustuse pähä.
Uutel elukohtadel aga õppiswad esiwanemad
uut tõugu rauda, rauamuda, soorauda
iundma, mida naabrid raudi'ks hüüdiswad.

On meie raud aga tõesti Põhja keeltest
laenatud, siis juhatab see ühtlasi küsimise
pääle kostust leidma, kust meie esiwanemad
sepatööde tarwis rauda saiwad, sest et ei
soomlastel, ega meil mäekaewandusi ei ole.
Sest raud, raudi tähendas Islandi keeli
öieti punakat, segast rauamuda, rauarähka,
ä r t s i, mida Soomemaal weel praegu
rohkesti seiswatest wetest leitakse. K u s t
ta aga sinna saanud, selle üle teab ainult
muinaslugu sõnumid tuua. Kalewala ühef-
sandamas laulus kiitleb „wana, waga Wäi-
nemöine“:

„Ise tean raua sünni,
Arwan terase hakatuse:“

Ilm on esimene ema,
Bes i wanem wendadesta,
Rauda noorem wendadesta,
Tuli see aga keskmine."

Kalewala IX, 27—33.

See ei ole nüüd efiotsja küll mitte hästi arusaadaw, mis Wäinemöine seega öieti tahab ütelda, aga Baseli ülikooli lahutus- teaduse prohwešsor Dr. G. W. A. Kahlbaumi uurimise juhil „Muinasjumalate lugu ja loodusteadus“ (Mythus und Naturwissen- schaft) ilmub pea ja saab meile selgeks, et lugulaul meile siin tahab kuulutada, kuidas Soomemaal rauda š a a d i ja tarbeasjaks walmistati, kui see ka isewiisil sünnib. Sest rahwas ei „raiu“ oma loodusteaduslikka tähelepanemisi mitte kuwalt ja lihtsalt „raamatusse“, waid annab luulekujul ja meelepidawal wiisil järgmistele põlwelele teada, mis ta uurinud ja leidnud. Rahwa- laul ja wanawara on tähtsad ajaloo hallikad, on „üleüldine teaduseraamat“, kuhu mitte ainult usulifud ja kõlblifud arwamised ülesse ei ole pandud, waid kus tallel seijab ka muu t e a d m i s t ja t e a d u s t, mis rahwas omal pikal elueal on kogunud.

Kui meie päiwil rahwale wõeraks jää- nud rahwalapsed esiwanemate tarkust tühjakš tuuleks tunnistawad, neid „tagurlasteks“ teotawad, kes jeda kalliks peawad ja ainult jeda „teaduseks“ wälja kuulutawad, mis nad mõne wõera rahwa lendlehekesešt on

lugenud, siis ei ole see mitte „rahwa tarkuse“ süü, nagu ei võiks teda mitte mõista, vaid lugijate süü, kelle filmad võerast värki wahtides ja imestades tõntsiks on jäänud. Just raua sündimise ja valmistamise, niijama terase karastamise asjus avaldab sugurahwa lugulaul ja wana tarkus nii terawat tähelepanemist ja loomutruud kirjeldust, et tõsised teadusmehed seda küllalt ei jõua kiita. Nii kõnelewad ülemal ülespandud read selget keelt sellest, kuidas wanasti Soome maal rauda saadi ja mis suguseid abinõusid jään tarwitati, et leitud rauda sepisele kõlbuliseks valmistada. Soome maal ei peida rauda mitte mäesooned ja kaljurahnud, vaid raud on Soomes muda fujul rabades ehk oajuurustes terades waiksetes wetes warjul.

„Siisap seisis rauda peidus,
 Seisis peidus, waatis warjus,
 Dõtsuwassa samblasoošsa,
 Väitwilla lätteella,
 Suurema soo seljalla,
 Rohuta raba rajalla,
 Rusša luiged munemasša,
 Hanepojad haudumasša.
 Rauda see suikus soosja,
 Wenis wennife wedelas,
 Piilus aasta, piilus teise,
 Piilus tüki kolmandatti
 Rahe kännu wahelohal,
 Rase kolme juure alla.“

Ralewala IX, 79—92.

Et tema warjupaika üles otsida, wõtawad talupojad kahetsatandilise, poolteise

küünra pikuse raudora. Alttots on hästi teritatud, ülemisel otjal on näju, et ora tõwasti käes pidada. Selle ora tõufawad nad rabasse. Käib ora kergesti sisse ja wälja, siis ei ole siit rauamuda mitte leida. Läheb ora raskesti sisse, siis on lootust. Uuesti torgatakse nüüd ora sisse, tugewasti ja sügawasse ja pöördakse mitu korda ümber, enne kui wälja tõmmatakse. Rauamuda hakkab siis niikui peenikene tolm ora külge. Nüüd kaewatakse puujuured, kamar, turbas ära, mis 5—6 tolli paksuselt rauamuda katab. Rauamuda punakas karw näitab koha wahene ja turba wahel kätte. Allpool on raud sawiga ehk liiwaga segi, kus ka suuremaid tompusid leidub. Rauarähk wistatakse labidaga tasase, sileda aseme üle, nii et rassem raud kaugemale lendab, kuna kergem liiw lähemale jääb. Wanematel inimestel tuletab asi endist wiljapuhastamist meele. Niisugust rauda leitakse laugastes ja rabades, iseäranis kõrkjate ligidal ja haudade äärtel. Rauaterad jälle, pähkle-, oa-, rahe- ja püsfirohuterade suuruses, on enamasti järwedes warjul. Niipea kui sügise külmi järwepinnale jääfirme pääle tõmbab, tõttawad talupojad järwe pääle. Nad pistawad pikad raudlatid jääst läbi ja katjuwad järwe põhja. Rauaegse harjumise ja terawa kõrwakuulmise waral tunnewad nad pea, kas rauda põhjas leida on. Niisugused kohad tähendawad otstjad okstega

ära, mida nad jää sisse pistawad ja millega nad niisugused kohad ühtlasi omaks tunnistawad. On jää paksuks külmetanud, siis ruttawad nad oma terve perega jää pääle, raiuwad augu sisse, seowad sõela pika warda otsa ja pistawad selle põhja. Raudpulkadega rehaga kaabiwad nad all sügawuses raua kofku ja juhiwad sõela. Et raud sawiga ja mudaga segi on, siis puhastawad nad seda käsiõelas wee sees. Ühe päewaga wõib hoolas korjaja kummi 1000 naela koguda. Siis sulatatakse raud ahjus waitesteks tükkideks kofku, mida majatarwituseks jepiseks tehti ja millega kehtajal ka maksusid maksti.

Nüüd saame otsusele, miks lugulaul raua sündimist seletama läheb ja mis see tähendab :

„Ilm on esimene ema,
Weji wanem wendadesta
Rauda noorem wendadesta,
Tuli see aga kehtmine.“

See ei tähenda muud, kui: ilma, õhku on kõige päält tule õhutamiseks tarwis, milles rauamuda ja rauateri sulatatakse, mis ennem peidupaigast, weest, välja on kistud. Aga muinaslugu ei lepi weel sellega. Lapselikus uudishimus küsib ta edasi: Kust on rauarähk wette saanud? Ja kuna loodusjeteadus waitima peab, ei jää muinaslugu sugugi kimpu, waid hakkab otsast harutama :

„Uku, ilmade Jumala,
Hõõrus tahte kämblekesta,

Muljus neida mõlemaid
Pahema põlve päälla ;
Sellest sündis kolme neitsit,
Kolme lasta Luonnotarta
Rauaroosteale emaksi,
Sinitera sigitajaks.

Kalewala IX, 39—46.

Siniteraga ehk sinijuuga tähenda-
wad juba Homeruse laulud mõeka, mis
sinakast terasest walmistati.

Weed kolm neidu

„— käisid nõtkutades,
Neitsid astsid pilwe ääre
Uhkete udaratega,
Lüpsid maha oma piima,
Ujutasid udaratest,
Lüpsid maha, lüpsid sohu,
Lüpsid waiksille wetele.“

Kalewala IX, 47—54.

Kui siin weed „vienod“ j. o. waiks-
jesti uinuwad nimetatakse, siis ei sünni
seegi mitte kogemata, waid see annab uut
tunnistust, et muinaslugu hästi tähele
paneb ja et ta ajaloolikult ustawalt jutus-
tab. Sest jelle osawalt walitud oma-
dusefõnaga tahab laulik ütelda, et rauda
ainult waiksjetes wetes leidub, ei mitte
woolawates ja jookswates. Laulik mõtleb
rabalaugaste pääle, mille wood „waiksjesti
uinuwad“, sest et nad põesaste wahel sei-
sawad ja rohi ja lima nende pinda katab.

Uga weel rohkem paneb lugulaul meid
imestama, kui kuuleme, mis peenikest wahet
ta rauamuda wahel oskab teha. Üks neitsi

— „lüpsis musta piima,
See oli wanem neidudest;
Teine walget maha walas,
See oli neista tsestmine;
Kolmas pillutas punasta,
See oli noorem neitsiteit.

Kesse lüpsis musta piima,
Sellest sündis pehme rauda;
Kesse walas walget piima,
Sellest tehtie terased;
Kesse pillutas punasta,
Sellest saadi rabe rauda.“

Kalewala IX, 55—66.

Ka siin seletab muinaslugu terawalt raudmuda mitmesugust farwa. Sest tõesti leidub helekollakat, punakat ja pigimusta rauaräga soodest, mida selle järele, kuida ta teiste ollustega segatud on, kas pehmeks taotawaks rauaks valmistatakse, ehk kõwaks teraseks muudatakse ehk apraks walamise-rauaks ehk malmiks tarwitatakse. Et lau-lik raua sündimiseks 3 neitsit appi wõtab, kes tohib seda temale pahaks panna, kui seda meele algatakse, et isegi praegune teadus raua saamisest ja kaswamisest mitte musta küüne wäärtki ei tea?

Soos näeb raua wedelewat Ilmarine, imeseppa:

„Di sind, rauda wäetikesta,
Küll on sinul wilets lugu,
Alatu asupaigake,
Soolla soe sörgikohal,
Karu käppade asemel.“

Arwamaie, harutama:
„Kuidas lugu siisap lähels,

Kui ta tungisfin tulesse,
Ajassin ahju armuta?“
Kauda wäetite wäriſes,
Wäriſes ja wabiſes,
Kui kuulis tule ſõnumid,
Tule tuimad nimetused.“

Kalewala IX, 130—142.

Ilmarine rahustab rauda:

„Tuli ei tapa tuttawat,
Söö ära ſugulaſta,
Kui tuled tule tuppaje,
Lauſa leekide läwele,
Sealla kaſwad kaunimaksi,
Sirgud hästi iluſaksi.“

Kalewala IX, 145—150.

Raud fisti ſooſt wälja,

„wedelaſta wälja weeti.“

Kalewala IX, 155.

Sepapajas tungib Ilmarine rauda tulele,

„ajas oma ahju alla,
Löötsus korra, löötsus teiſe,
Löötsus korra kolmandatti.
Kauda wedel nii kui leemi,
Kohus nii kui ſula raba,
Wenis nii kui niſu taigen,
Tõuſis nii kui ruffi taigen
Sepa ſuuresſa tulesſa,
Lauſa leekide loidusſa.“

Kalewala IX, 158—166.

Raud tahaks tulepiinaſt wälja pääſeda,
aga Ilmarine kui harjunud ſepp teab, et
raud kaua peab ahju jääma, ja julgustab
rauda uueſti, ſeſt et taſſ mitte weel kõifi
tarwiſikka omaduſi ei olewat. Wiimaks

arwab ta joone saanud olemat, aga see oli effitus:

„Ei hakka keema raua keeli,

Ega sünni terase juu,

Rauda ei kaswa kõwaksi

Silma wete kastemata.“

Kalewala IX, 203—206.

Meie filma ees seisab siin lahti raua-
walmistamise ja Soome rauatööstuse terve
ajalugu kõigi oma kaua kestwate katsetega,
et terast saada. Ikka aga wõetakse raud
liig wara ahjust, mis naljakal toonil raua
oma soowi pääl lastakse sündida.

Edasi jutustab lugulaul, mis terase
kõwendamiseks ette wõeti, kui ta wahel liig
kauaks ahju oli jäänud. Ilmarine katsub
karastamisega, aga et temal nüüd
tagumiserauaga tegemist on, siis ei lähe
see mitte korda.

Terase kõwaks tegemine õnnistas mõni
kord, teine kord aga mitte. Püüti sala-
duse jälgile saada. Arwati wesi süüdlane
olewat. Katseti seepärast wee jõudu lihan-
dustega kaswatada:

„Siisap seppa Ilmarine

See asja arwamaie,

Pani pisut peenta puru,

Behelift hästi leotas,

Terasele teraandjaks,

Rauale karastusweefi.

Seppa see katsum teelega,

Mõnusalt maitjes meelega,

See sedawiiji sõnus:

„Ei ole hääd minule
Teraſe teraandijaks,
Raua walmistusainekſi.“

Kalewala IX, 207—218.

Kalewipoja laulu lugija on ehk
naeratanud Soome jepa halpuse üle, et ta
kuulſa mõega karastamiſeks ſeitsmet ſugu
wett muretſes:

„Üks oli weſi Wiru mereſt,
Märga lauſa Soome mereſt;
Teine weſi Peipsi järweſt,
Märga Pihtwa rajadelta;
Kolmas Wirtſu järwe weſi,
Märga muiste järwe jälgilt;
Neljas oli neitſi weſi,
Märga Ema läteteketſt;
Viies weſi Koiva jõesta,
Märga Läti luhadelta;
Kuues weſi Wõhanduſta,
Märga püha piiridelta;
Seitsmes ſelge wihma weſi,
Märga pilwe paiſutufeſt,
Mis ſee ſula ſünnitanud,
Kaſtepiiſta kaſwatanud.“

Kalewipoeg VI, 417—432.

Aga uuema aja teadufe mehed, nagu
raua parema ajaloo kirjutaja W. Beck ja
keemia prohweſſor G. W. A. Kahlbaum,
naeratawad meie üle, et meie ſeda ei uſu,
ja näitawad, et mida juurem wahje rauda
palawufe ja karastamiſewee külmufe wahel
on, ſeda kõwemaks läheb teras.

Ilmarisel ei õnnista aga karastamine
mitte. Ta ei tunne teraſe „ſünniõnu“

tema tekkimise lugu, ta ei tea mitte, kas temal sitke raud ehk kõwa teras pihtide wahel on, ja arwab, et mõlemate walmistamisel neidsamu tingimisi tuleb täita ja mõlemaid waja on karastada. Alles uuema aja teadusemehed Bessmer, Bunsen ja von Kirchhoff jõudsiwad asja jälgile.

Ei ole ime, et Soome sugu rahwad, kell nii teraw tähelepanemine ja wäsimata katsete hool oli, rauatöös osawad oliwad. Isegi kained uurijad, nagu D. Schrader, kes koguni arwawad, et Lääne=soomlased alles Germani tõugu rahwaste kaudu rauaga tuttawaks saanud, tõendawad, et nad rauatööstuses ruttu kõrgele järjele jõudnud ja oma naabrid ja õpetajad pea üle löönud. Kui laialine see rauatööstus juba muistsel ajal ka meie maal on olnud, sellest annawad märku arwurikkad kohaanimed, nagu Kaudna, Kaudlepa, Kaudwere, Kaudoja, Kaudeniidu, Kaudselja, niisama Kawa, Kawasaare, Kawola, Kawila. — Sellest annawad märku wanad kirjad, mis kuulutawad, et Siberist kunni Kjöleni mägedeni Ishudi rahwad kõige päält rauda ja teisi metallisid hakanud walmistama ja töödeks tarwitama. Ishudi nimega aga, millele pärastpoole laiem tähendus sai, on igaüks esialgu Soome sugu rahwaid hüü-

tud. — Seda finnitawad kasiwad pärastised tunnistused. Rootsis käib muinasjutt, et kuulsa Faluni raua- ja Sala hõbedakawanduse üleswõtjad soomlased olnud, kes wanasti kaugele lõunapoolle ulatasiwad. Edda laulud ja Islandi saagad kubisewad jutustustest, mille järele härjapõlwlased kallid ja kunstlikka metalliasju walmistanud. Ise olnud nad mustad kui pigi, elanud maa all koobastes ja kannatanud walgete inimeste s. o. gootlaste poolt raskeid tagakuusamisi, kes aga ilma nendeta siiski pole läbi saanud, waid nad tellinud nende käest ehteasju ja käinud lapsewaewas nende abi ja nõuu palumas. Sjoegren peab neid muste, tahmaseid härjapõlwlasi (Svartalfar) Soome sugu rahwaks, keda uned maaperemehed ikka rohkem põhjapoolle rõhunud, põllupiina nende käest ära kiskunud ja neid sundinud käsitööga endid elatama, iseäranis metallitööga. Nagu kõik härjapõlwlased — allahheidetud endised maapärisperemehed olnud nad arglik, eest ärataganew rahwaselts, kes sääl juures aga wihalt oma jumalatest kinni hoidnud. Imejep Wölmund, kelle kuulsus kuni Prantsuse- ja Inglise maani ulatab, olnud oma wendadega soomlased, nimelt ühe Soome kuninga pojad. Ka teda peeti suureks nõiaks, sest ilma nõiduseta ei arwatud jarnaseid kunstitöösid mitte wõimalikuks. Kuulsad oliwad iseäranis Islandi saagade järele Soome

mõnegad, nimelt Bõlundi enese mõel, mida kuningas Nidud õõsi temalt riisus. Nooremad saagad, nagu Bilkina jaaga, lasewad Bõlundi kahe härjapõlwase juures kaks aastat sepißt õppida, kes kullast, hõbedast ja rauast kõik õsanud valmistada, mis nad ise aga iial tahtnud, ja kes Kallowa mäes elanud. Kallowa aga on silmanähtawalt Soome kaljust wäänatud.

Olgu nende juttudega, kuidas tahes, tõeks ja kindlaks jääb, et Soome fugu rahwad, kes sepiße haru kätte jaiwad, selles suure õsawusega töõsid valmistasiwad, mis isegi naabrite juures lugupidamist arastasiwad, ja sääl juures abinõuuisid tarwitasiwad, mis uuema õskuse ehk tehnika nõudmistega ilusti kokku käiwad. Sell filmapilgul aga, kui meie rahwas rauaga õskas ümber käia, astus tema omas hariduses kõige tähtsama sammu. On hariduselugu wägewa jõega wõrreldud, mis tuhandetest salahallikatest tõuseb ja tulewiku mere poole ifka waljema kõhjemisega edasi jookseb, siis on metallide leidmine ja tarwitanine selle wägewa jõe kõige tähtsam haru. Sest nii mitmekesiselt mõjuwad mullapinna salawarandused inimeste töõde ja toimetuste pääle, et hoopis uus rahwapõlw ja uus ajajärf wälja kaswab. Ei õska uus rahwapõlw seda muudatust teisiti seletada, kui et juma-

lad ise ešivanemate hääks nimelt raua taewast maha lašknud sadada.

Sešt töö, mis rahwast ootas, oli juurem, kui et ta ise palja kahe käega ja pihtade abil šiin oleks jõudnud maad ja mahti muretseda enesele ja omastele. Pašs igawene mets, mille algust ega otša keegi ei olnud näinud, kattis maad. Sadanded „Metskülad“ ja „Metsja talud“ kuulutawad jeda meile weel aastatuhande tagant. Taltšutamata kohišešiwad põlišest metsast läbi jõed, kord kojeks kofku litšutud, kord laiaks jookš laiale lagunedes. Toitwad wiljapuud ja wiljawäljad jelles niiskuses ja alalises warjus weel ei šiginenud. Wananad hiiglaloomad on küll juba kadunud ja pätsu on põhjarabadesše põgenenud, aga metšhärg ja pöder uidawad weel karjakaupa ümber, metššiga, hunt ja karu elutšewad šegamata. Weešooni mööda, jõgede ja järwede kaudu ja mere äärest tungib inimene pikkamiši mannermaa šisse ja temaga ühes h a r i d u s. Aga kui hoopis teisiti ja kergem on eluwõitlus raudtera abil, kui endise nüri šiwifirmega! Nuten laastatašše metšast eluase ja põld, kõrgemale tõuseb puutuwedest ehitatud „koda“ ehk eluhoone, šügawamale tungib raudkonks ja šaharaud, et toiduandwamullapinna põue peita töotušrikast wiljaseemet.

Aga nagu terašeotšaga nool metšajaaki julgemine maha tapab, nii tabab raudmõel ka paremine waenušikk meesšt

ja wanadel laulikutel on õigus, kui nad mõeka raudaja lapselks kutsuwad:

„Teras sai tigidaks,
 Rauda hoopis rumalaksi,
 Murdis wilets oma wande,
 Sõi kui koer see oma auu,
 Rains wäeti oma wenna,
 Sõtkus oma suguselksi,
 Päästis were woolamaie,
 Soonekaewu purskamaie.“

Kalewala IX, 260—266.

Raud hakkab ka kohtu mõistma —
 aga omal wiisil: kell raskem raud ja kõ-
 wem rufikas, jell on õigus kangem.

Lihtsad on kiviaja riistad, kõige häda-
 lisemate tarwituste pääle walmistatud.
 Metallide tundmisega ja täienewa ostusega
 tarkawad meeled ehte ja ilu nõuete wastu.
 Kirweste ja nugade, peitlite ja noolte kõr-
 wal leidub warsti ka kaunisid mõeku ja odasid,
 kää- ja kaelarõngaid, sõrmusid ja sõlgesid.
 Kaunistused ehteasjade pääl lähewad julge-
 maks, keerulisemaks. Taimi, loomi katsu-
 takse metalli sisse kujutada. Sarnased kunst-
 tööd nõuawad aga osawust, mida ainult
 kaua kestew harjutamine jagab. Sai jenni
 iga rahwaliige ise kõigega toime, mis
 majas ja õues waja oli, isegi lihtsad saue-
 riistad walmistas ta oma käega, siis
 tekkis sepises kõige päält tööjao ta-
 mine ilmale, sest et sepis wahetpida-
 mata harjutamist ja suurt osawust nõuab.
 Seppade = osawate, kunstnikkude seisus

tõuseb ja saab kuulsaks. Metallitööd on õitsele jõudwa tööstuse esimene ja tugevam sammas.

Uga mitte ühetaja üle terve maailma ei ole loodus omad kallid warandused wälja jaganud. Imestades ja ihaldades kuulwad nende maade elanikud, „kus hõbedat, kulda ei kaswa,“ teiste rahwaste mõetmata warandustest. Mis meil enestel ei ole, seda läheme meie kaugelt tooma. Juhtigu ka ahnus mõla, kui õhufene wene tundmata mere kohutawatest laenetest läbi lõikab — madalast himust tõuseb edenemise waim, kaswab wälja maadeteadus, laewaõit, kauplemine.

Wöönikia laewad otfiwad Saalomoni ajal mereteed Indiasse ja Hispaniasse, et Ohwiriist kulda, Tarssiest hõbedat tuua. Karthago laewastik tungib udu jisse uppuwate Inglise saarteni, et tina kodumaale wiia. Rootsi raua ja tündri soola pärast usaldab saarlane oma elu pähketoore kätte, milles ta Tukholmi purjetab.

Mereest meresse ja rannast randa rännates saab metallidel ilmotjata tähtsus osaks. Raha kujukorraldawad nad läbikäimist rahwaste ja üffikute inimeste wahel. Metsloomade püüdjate orawate kõrwad ja karjakaswatajate nagatae — nahad ei ulata kaugele ja lähewad kergesti rikki. Soome talupojad maksawad kestajal oma maksusid juba rauaga, mida kaalutakse. Siit on

ainult veel samm, et metalli enam kaaluga ei waeta, waid temale antakse kindel kuju ja tähendatakse hind pääle.

See oli looduseandide hüüüd maa sifikonnast inimesesoo vastu.

Teie, s e p ä d, olete seda hüüüdu kõige esmalt tähele pannud. Teie olete ligi astunud, looduse warandused maast üles tõstnud ja nad käima pannud. Teie olete hariduse suurteks edendajateks saanud. Ei mitte, et nüüd kõik teadmine ja oskamine Teil ja meil juba käes oleks ja edasipüüdmiseks enam põhjust ei oleks. On veel asju, millest meie omas tarkuses undki ei oska näha, leidusid, mis nende ilmutajatele kadumata nime annawad, inimesesooale kasu toowad, mida meie ei tea aimatagi. Meie ütleme juure inglase Jsaak Newtoniga, et meie kui lapsed merekaldal mängime ja siin ja seal mõne iseäranis sileda kiwi ehk ilusa konnatarbi liiwa seest üles korjame, kuna juur tõe meri alles liigutamata ja uurimata meie ees seisab. Ja ka Teil, s e p ä d, ei tohi veel püüsi ega puhkamist olla. Mis kätte saadud, olgu kihutajaks hariduse ja õppimise teel uusi osawusi ja teadmisi taga ajama. Sest mida meie esiwanemad sepiise juures nõidumiseks ja lausumiseks pidasiwad, kas teate, mis see oli? S ü g a w a m w a i m, t e r a w a m m õ i s t u s, mida tüdinemata

katsetel harjutati, kaawatati, täiendati, kurni see suurem teadmine ja oskamine teiste meelest kui nõidus näitas olevat. Ja Teie, seppade, laialises suguwõjas ei ole wanad jalakunstid tänapäini mitte weel unustuse pähä jäänud. Praegune Gesti näitus tunnistab kõlawal keelel tööde ilu ja tegijate auu. Mis teil aga kiituseks on, see ärgu lastu teid uinuma jääda, muidu kahaneb kiitus üle öö, nagu iga wara magaja käest. Meil on ka kehwasid seppasid. Ei puudunud palju, siis oleks täna minu kiituselaul seppadele pidamata jäänud, sest et üks Teie wend rautamisel hobuse lonkama oli pannud. Aga teine, ošawamate seppade, imetöö jäi jeda weel hääks teha: raudruun kandis mind siia. Ei iial siis mitte tagurpidi — nunquam retrorsum! Ainult wähhjad käiwad tagurpidi. Ei iial mitte seisma jääda! Kes seisatab, see langeb rooste wõimu alla. Ja teie, sepad, teate, kuidas rooste ka kõige kõwema raua ära jõöb. Saagu Tartu Gesti näitus äratajaks hääleks: edasi, Gesti sepad, edasi, edasi hooles ja püüdmises, edasi hariduses ja oskamises, et igauks teie seast auuga ja tõega oleks sepp — meister ja kunstnik omas seppapajas, keda tohib teretada:

„Tere, sepad, Taara appi
Targa tööde toimetusel,
Salalikul sünnitusel!“

